"युधिकद्रथवद्भीमं वभञ्ज ध्वजशालिनम्" ॥)

कद्रुः, पुं, (कद्+रुः।) पिङ्गलवर्णः। तद्वति त्रि। इत्यमरः। १। ५। १६॥

कद्रुः, स्त्री, (कद्+रुः। यद्वा मृगय्वादित्वात् साधुः।) नागमाता। इति मेदिनी॥ सा तु दक्षकन्या कश्यपपत्नी च। इति पुराणम्॥ (यथा, रामायणम्। ३। २०। २९।

"रोहिण्यां जज्ञिरे गावो गन्धर्व्यां वाजिनस्तथा।
सुरसाऽजनयन्नागान् राम! कद्रुश्च पन्नगान्" ॥)

कद्रुपुत्त्रः, पुं, (कद्रोः पुत्त्रः।) नागः। इति शब्दचन्द्रिका॥

कद्रुसुतः, पुं, (कद्रोः सुतः।) नागः। तत्पर्य्यायः। काद्रवेयः २। इति शब्दरत्नावली॥ कञ्चुकालुः ३ कद्रुपुत्त्रः ४। इति शब्दचन्द्रिका॥

कद्वदः, त्रि, (कुत्सितं वदति यः। वदेः पचाद्यच्। कुत्सितः वदः इति वा "रथवदयोश्च"। ६। २। १०२। इति कदादेशः।) कुत्सितवक्ता। तत्पर्य्यायः। गर्ह्यवादी २। इत्यमरः। ३। १। ३७॥ दुर्व्वाक् ३। अतिकुत्सितः। इति हेमचन्द्रः॥ (यथा, भट्टिः ६। ७५।

"सर्व्वत्र दयिताधीनं सुव्यक्तं रामणीयकम्।
येन जातं प्रियापाये कद्वदं हंसकोकिलम्" ॥)

कन, ई ञि प्रीतौ। गतौ। द्युतौ। इति कविकल्पद्रुमः॥ (भ्वां-परं-अकं-सकं च-सेट् ईदित्।) ई ञि कान्तोऽस्ति। इति दुर्गादासः॥

कनकं, क्ली, (कनति दीप्यते इति। कनी दीप्तौ+कृञादिभ्यो वुन्।) स्वर्णम्। इत्यमरः। २। ९। ९४॥ (यथा, मेघदूते। २।

"तस्मिन्नद्रौ कतिचिदबला विप्रयुक्तः स कामी
नीत्वा मासान् कनकवलयभ्रंशरिक्तप्रकोष्ठः" ॥)

कनकः, पुं, (कनति दीप्यते यः। कनी दीप्तौ+कृञादिभ्यो वुन्।) पलाशवृक्षः। नागकेशरवृक्षः। धूस्तूरवृक्षः। (यथा, इन्द्रजालतन्त्रे।

"कपालं मानुषं गृह्य कनकस्य फलानि च" ॥)

काञ्चनालवृक्षः। कालीयवृक्षः। चम्पकवृक्षः। इति मेदिनी॥ कासमर्द्दवृक्षः। कणगुग्गुलुवृक्षः। इति राजनिर्घण्टः॥ लाक्षातरुः। इति शब्दमाला॥ (शिवः। यथा, महाभारते। १३। १७। ९२।

"उपकारः प्रियः सर्व्वः कनकः काञ्चनच्छविः" ॥

यदुवंशीयस्य दुर्द्दमस्य पुत्त्रः।
यथा, हरिवंशे ३३। ६।

"दुर्द्दमस्य सुतो धीमान् कनको नाम नामतः" ॥)

कनकक्षारः, पुं, (कनकस्य द्रावणार्थं क्षारः।) टङ्कणः। इति राजनिर्घण्टः। सोयागा इति भाषा॥ (टङ्कणशब्देऽस्य गुणा व्याख्येयाः॥)

कणकदण्डकं, क्ली, (कनकस्य कनकनिर्म्मितो वा दण्डः यत्र। कप् स्वार्थे कन् वा।) राजच्छत्रम्। इति त्रिकाण्डशेषः॥

कनकपलः, पुं, (कनकस्य कर्षचतुष्टयरूपपलं तत्परिमाणम्।) पलपरिमाणम्। तत्तु सुवर्णादिपरिमाणकषोड़शमाषकम्। तत्पर्य्यायः। कुरुविस्तः २। इति हारावली॥ (कनकमिव पलं मांसमस्य इति व्युत्पत्त्या मत्स्यविशेषः॥)

कनकप्रभा, स्त्री, (कनकस्य प्रभेव प्रभा यस्याः।) महाज्योतिष्मती। इति राजनिर्घण्टः॥ (स्वनामख्यातो ज्वरातीसाररोगस्यौषधविशेषो यथा।

"सुवर्णवीजं मरिचं विराल-
पदं कणा टङ्कणकं विषञ्च।
गन्धं जयाद्भिस्त्रिदिनं विमर्द्द्य
गुञ्जा प्रमाणा वटिका विधेया॥
रक्तातिसारग्रहणीज्वराग्नि-
मान्द्यादि हन्यात् कनकप्रभेयम्।
दध्योदनं भोज्यमनुष्णवारि-
मांसं भजेत्तित्तिरिलावकानाम्" ॥

इति वैद्यकरसेन्द्रसारसंग्रहः॥ *॥)

कनकप्रसवा, स्त्री, (कनकवत् प्रसवः पुष्पं यस्याः।) स्वर्णकेतकी। इति राजनिर्घण्टः॥

कनकरम्भा, स्त्री, (कनकवर्णवत् रम्भा। यद्वा कनकवर्णफणिनी रम्भा।) सुवर्णकदली। इति राजनिर्घण्टः॥

कनकरसः, पुं, (कनकवर्णो रसः।) हरितालम्। इति राजनिर्घण्टः॥ ("कतमोऽयं पूर्व्वापरसमुद्रावगाढ़ः कनकरसनिस्यन्दी सान्ध्य इव मेघपरिघः सानुमानालोक्यते"। इति शाकुन्तले ७ अङ्के॥)

कनकलोद्भवः, पुं, (कनति दीप्यते इति। कना दीप्ता कला अवयवः तया उद्भवतीति। कनकला+उद्+भू+अच्।) रालः। इति राजनिर्घण्टः। धुना इति भाषा॥

कनकाचलः, पुं, (कनकमयो अचलः पर्व्वतः।) अस्ताचलः। सुमेरुपर्व्वतः। इति सिद्धान्तशिरोमणिः॥ दानविशेषः। इति स्मृतिः॥ (अस्य परिमाणमुक्तं ब्रह्माण्डपुराणे यथा,—

"अथ पापहरं वक्ष्ये सुवर्णाचलमुत्तमम्।
यस्य प्रसादाद्भवनं विरिञ्चेर्याति मानवः॥
उत्तमः पलसाहस्रो मध्यमः पञ्चभिः शतैः।
तदर्द्धेनाधरस्तद्वत् अल्पवित्तोऽपि शक्तितः॥
दद्यादेकपलादूर्द्ध्वं यथा शक्त्या विमत्सरः।
धान्यपर्व्वतवत् सर्व्वं विदध्यात् विधिमुत्तमम्
विष्कम्भशैलास्तद्वच्च ऋत्विग्भ्यः प्रतिपादयेत्" ॥)

कनकाध्यक्षः, पुं, (कनकस्य रक्षणे अध्यक्षः मध्यपदलोपः।) सुवर्णरक्षकः। तत्पर्य्यायः। भौरिकः २। इत्यमरः। २। ८। ७॥

कनकारकः, पुं, (कनकं दीप्तस्वर्णदीप्तिमिव सर्व्वतो ऋच्छति व्याप्नोतीति। कनक+ऋ+अण्। स्वार्थे+कन्।) कोविदारवृक्षः। इति राजनिर्घण्टः॥ (कोविदारशब्देऽस्य गुणादिकं ज्ञातव्यम्॥)

कनकालुका, स्त्री, (कनकनिर्म्मित आलुः। सलिलाद्याधारपात्रविशेषः संज्ञायां कन् टाप् च।) स्वर्णकलसः। तत्पर्य्यायः। भृङ्गारः २। इत्यमरः। २। ८। ३२॥

कनकाह्वं, क्ली, (कनकस्याह्वा नाम यस्य।) नागकेशरपुष्पम्। इति राजनिर्घण्टः॥ (नागकेशरशब्देऽस्य विशेषो द्रष्टव्यः॥)

कनकाह्वयः, पुं, (कनकं आह्वयोऽस्य। कनकमाह्वयते स्पर्द्धते वा। कनक+आ+ह्वे+कः।) धुस्तूरवृक्षः। इत्यमरः। २। ४। ७७॥ नागकेशरवृक्षः। इति शब्दचन्द्रिका॥

कननः, त्रि, (कन्+युच्।) काणः। इति हेमचन्द्रः॥

कनिष्ठः, त्रि, (अतिशयेन युवा अल्पो वा। इष्ठन्। कनादेशश्च।) अतियुवा। अल्पः। पश्चाज्जातः। तत्पर्य्यायः। जघन्यजः २ यवीयान् ३ अवरजः ४ अनुजः ५। इत्यमरः। २। ६। ४३॥ कनीयान् ६ कन्यसः ७ यविष्ठः ८। इति तट्टीकासारसुन्दरी॥ (यथा, मनुः। ९। ११३।

"ज्येष्ठश्चैव कनिष्ठश्च संहरेतां यथोदितम्।
येऽन्ये ज्येष्ठकनिष्ठाभ्यां तेषां स्यान्मध्यमं धनम्" ॥

शिवः। यथा, महाभारते। १३। १७। १३१।

"पवित्रं त्रिककुन्मन्त्रः कनिष्ठः कृष्णपिङ्गलः" ॥)

कनिष्ठकं, क्ली, (कनिष्ठमिव कायति प्रकाशते। कनिष्ठ+कै+कः।) शूकतृणम्। इति राजनिर्घण्टः॥

कनिष्ठा, स्त्री, (कनिष्ठ+ङीषादिकं बाधित्वा अजादित्वात् टाप्।) दुर्बलाङ्गुलिः। इत्यमरमेदिनीकरौ॥ कड़े आङ्गुल इति भाषा। (यथा, रामायणे ३। ५१। ७।

"कनिष्ठायामप्यङ्गुल्यां भ्रातुर्म्मम स राक्षसः।
दुःखं कर्त्तुमपर्य्याप्तो देवि! कस्माद्विषीदसि" ॥)

धीरादितिसृणां द्विधाभेदान्तर्गतनायिकाविशेषः। अस्या लक्षणम्। परिणीतत्वे सति भर्त्तुर्न्यूनस्नेहा। इति रसमञ्जरी॥ (त्रि, मनुः ९। १२२॥

पुत्त्रः कनिष्ठो ज्येष्ठायां कनिष्ठायाञ्च पूर्व्वजः"।

"यदि प्रथमोढ़ायां कनीयान् पुत्त्रो जातः पश्चादूढ़ायाञ्च ज्येष्ठः"॥ इति कुल्लूकभट्टः॥)

कनी, स्त्री, (कन+अच्+गौरादित्वात् ङीष्।) कन्या। इति हेमचन्द्रः॥

कनीचिः, स्त्री, (कन्+बाहुलकात् इचि प्रत्ययः। पृषोदरादित्वात् दीर्घश्च।) गुञ्जा। इति शब्दरत्नावली॥ कुँच् इति भाषा॥ पुष्पयुक्तलता। शकटः। इत्युणादिकोषः॥ मूर्द्धन्यणमध्योऽपि पाठः॥

कनीनिका, स्त्री, (कन्+ईन। संज्ञायां कन्। ततष्टाप्+अत इत्वम्।) चक्षुस्तारा। कनिष्ठाङ्गुलिः। इति मेदिनी॥

कनीनी, स्त्री, (कन्+ईन् ततो ङीष्।) कनिष्ठाङ्गुलिः। इत्यमरटीका॥

कनीयसं, क्ली, (कन् दीप्तौ+अच्। कनः सूर्य्यः तस्येदम्। कन+छः कनीयम्। तद्रूपत्वेन सीयते अवसीयते इति। सो+घञर्थे कर्म्मणि कः। सूर्य्यदेवाधिष्ठातृकत्वमिति ताम्रस्योक्तेः।) ताम्रम्। इति हेमचन्द्रः॥

कनीयान्, [स्] त्रि, (अयमनयोरतिशयेन युवा अल्पो वा इत्यर्थे ईयसुन्। ततः कनादेशः।) अनुजः। अतियुवा। अत्यल्पः। इति मेदिनी॥ (यथा, ऋग्वेदे। ४। २४। ९। "स भूयसा कनीयो नारिरेचीद्दीना दक्षा विदुहन्ति प्रवाणम्" ॥

"मातुः पितुः कनीयांसं न नमेद् वयसाऽधिकः
प्रणमेच्च गुरोः पत्नीं ज्येष्ठभार्य्यां विमातरम्" ॥

इति स्मृतिः॥)